

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 3/2004 vp

Valtioneuvoston selvitys Euroopan komission tiedonannosta "Eurooppa ja perustutkimus"

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 20 päivänä helmikuuta 2004 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen Euroopan komission tiedonannosta "Eurooppa ja perustutkimus" (E 12/2004 vp) sivistysvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Mirja Arajärvi, opetusministeriö
- ylijohtaja Anneli Pauli ja ylitarkastaja Tiina Vihma-Purovaara, Suomen Akatemia
- johtaja Petri Peltonen, Teknologian tutkimuskeskus Tekes.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Komissio esittää, että perustutkimuksen rahoituksesta tulisi tehdä yksi peruspilari EU:n tulevissa tutkimuksen puiteohjelmissa. Puiteohjelmaan tulisi liittää uusi pääasiassa perustutkimukseen keskittyvä rahoitusmekanismi, jolla tuettaisiin yksittäisten tutkimusryhmien hankkeita samaan tapaan kuin Yhdysvaltain kansallinen tiedesäätiö (National Science Foundation, NSF) myöntää yksittäisiä apurahoja.

Tiedonannossa ei oteta tarkempaa kantaa tarvittavan rahoituksen tasoon eikä toimeenpanon organisointiin. Tiedonannossa ei myöskään pohdita sitä, tulisiko uuden tukimuodon kattaa kaikki tieteen alat vai tulisiko sen käyttö rajata koskemaan vain joitakin aloja. Liittyen 7. tutkimuksen puiteohjelman valmisteluun komission on tarkoitus antaa myöhemmin keväällä uusi tiedonanto, jossa esitetään konkreettisempia jatko-

toimia riippuen tulevan poliittisen ja asiantuntijatasen keskustelujen sisällöstä.

Valtioneuvoston kanta

Suomi pitää tärkeänä perustutkimuksen kehittämistä ja sen resurssien lisäämistä EU:ssa. Barcelonan tavoitteen "rahoitusvaje" tulee kuitenkin kattaa ensisijaisesti lisäämällä julkista tutkimusrahoitusta kansallisella tasolla ja rohkaisemalla yritysten t&k-investointeja.

Eurooppalaisen tutkimusalueen rakentamista edistävät kuudennen puiteohjelman uudet instrumentit parantavat edellytyksiä myös korkeatasoiseen perustutkimukseen liittyvälle yhteistyölle. Niiden tavoitteena on eri jäsenmaiden toimivien tutkimusryhmien verkottaminen, mikä tulisi olla jatkossakin puiteohjelman lähtökohtana. 6. puiteohjelman perustutkimusta edistävät ohjelmat ja osiot ovat kuitenkin niin pieniä, ettei

niillä voida nostaa perustutkimuksen tasoa ERA-tavoitteiden mukaisesti.

Voidaan pitää Suomen etujen mukaisena, että suomalaiset tutkijat entistä enemmän voivat osallistua tieteellisiin perustein käytävään kilpailuun tutkimusrahoituksesta ja pääsevät sitä kautta mukaan hankkeisiin, joihin Suomessa ei ole riittäviä resursseja. Suomalaiset menestyvät tällaisessa kilpailussa, jos maamme kansallisesta tutkimusjärjestelmästä, erityisesti yliopistojen voimavaroista, pidetään edelleen huolta.

Suomella on kansallinen huippuyksikköpolitiikka, kuten eräillä muillakin kehittyneemmillä tiedemailla. Euroopan tason huippuyksikköpolitiikan tulisi tuoda tähän aitoa lisäarvoa ennen kaikkea parantamalla huippuyksiköiden mahdollisuuksia laajempaan ja syvempään kansainväliseen yhteistyöhön.

Perustutkimusta koskevien ratkaisujen ohella 7. puiteohjelman valmistelun yhteydessä tulee myös harkita, miten organisoidaan ne puiteoh-

jelman osat, joilla tavoitteena on pääosin perustutkimuksen tukeminen (tutkijoiden koulutus- ja liikkuvuus, tutkimusinfrastruktuurit, COST, INTAS).

Suomi ei pidä tarkoituksenmukaisena, että EU-tason lisärahoitus perustutkimukselle suuntautuisi yksittäisten projektien rahoittamiseen ilman velvoitetta kansainvälisestä yhteistyöstä Euroopassa. Yksittäisten projektien rahoittaminen on kansallisten viranomaisten tehtävä, mistä jokaisen maan tulisi huolehtia itse riittävässä laajuudessa. Uuden järjestelmän tehtävänä ei pidä olla kansallisen rahoituksen puutteiden paikkaaminen. EU:n rahoituksen tulee kannustaa eurooppalaisia tutkijoita verkottumaan. Hankkeet voivat olla yhden organisaation hallinnoimia, mutta niiden tulee olla avoimia koko eurooppalaiselle tutkijayhteisölle. Lisäksi rahoituksen tulisi kohdistua hankkeille, jotka ovat liian suuria tai riskialttiita yhden maan rahoitettavaksi.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Euroopassa on perinteisesti katsottu, että perustutkimus kuuluu kansalliseen toimivaltaan ja että EU:n pitäisi tutkimuspoliittisten tavoitteidensa mukaisesti rajoittaa toimensa soveltavan tutkimuksen ja teknologian kehittämisen tukemiseen. Pääosin Euroopan perustutkimusta toteutetaan ja rahoitetaan kansallisesti. Korkeatasoinen tieteellinen tutkimus sinänsä edellyttää tiiviitä kansainvälisiä yhteyksiä. Yhteistyötä tehdään ensisijaisesti tutkijoiden välisin suoriin yhteyksiin ja verkostoina. Eurooppaan ei ole kuitenkaan perustettu kaikki perustutkimuksen alat kattavaa rahoitusorganisaatiota, joka tukisi vapaata tieteellistä tutkimusta.

Lissabonin huippukokouksessa päätettiin eurooppalaisen tutkimusalueen perustamisesta. Päätös liittyi asetettuun tavoitteeseen saavuttaa vuoteen 2010 mennessä maailman kilpailukykyisimmän ja dynaamisimman talouden asema. Tavoitteessa yhdistyvät kestävä kasvu, parantunut työllisyys ja lujempi sosiaalinen koheesio.

Arviot asetettujen tavoitteiden toteutumisesta tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikan alueella ovat, että tavoitteista on pikemminkin etäännytty kuin niitä saavutettu. Sen vuoksi toimenpiteet eurooppalaisen tutkimusalueen konkretisoinniseksi ja yhteisön toiminnan laajentamiseksi perustutkimuksen alueella ovat tärkeitä.

Komission tiedonannon mukainen linjaus edesauttaa Lissabonin strategian ja Barcelonan huippukokouksen tavoitteiden toteutumista. Sen vuoksi on tärkeää tukea perustutkimusta laajasti siten, että se koskee myös humanistista ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta, ja lisätä voimavaroja unionin tasolla. Suomella on tässä mahdollisuus edelleen profiloitua tiedepolitiikan eturivin maana.

Valiokunta kannattaa perustutkimukselle osoitettavan yhteisötason tuen vahvistamista tavoitteena saada aikaan eri tieteenaloilla maailmanluokan huippututkimusta. Kilpailukyvyyn parantamisella kyetään torjumaan esimerkiksi uhkaa tutkimuksen henkisten ja taloudellisten voi-

mavarojen siirtymisestä Yhdysvaltoihin. Valiokunnan mielestä panostus perustutkimukseen on yksi keino vahvistaa kilpailukykyä erityisesti pitkällä aikavälillä. Valiokunta kuitenkin painottaa sitä, että lisättäessä unionin perustutkimusrahoitusta ja otettaessa käyttöön uusia mekanismeja tulee niiden olla sellaisia, että jäsenmaissa ja koko unionin alueella nämä toimet synnyttävät todellista lisäarvoa.

Valiokunta korostaa sitä, että uuden järjestelmän avulla ei pidä paikata kansallisen rahoituksen puutteita. Unionin rahoituksen tulee kannustaa eurooppalaisia tutkijoita verkottumaan. Tärkeää on kohdistaa tuki erityisesti sellaisille hankkeille, jotka ovat liian suuria tai riskialttiita yhden maan rahoitettaviksi.

Tiedonannossa ei oteta kantaa uuden tukimuodon toimeenpanon hallinnolliseen järjestämiseen. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että toiminnan järjestäminen on oleellisesti sidoksissa seitsemänteen puiteohjelmaan, jonka suuntaviivoista komissio tulee antamaan tiedonannon. Puiteohjelmaan on odotettavissa isoja muutoksia monella alueella. Rahoituskehyksiä koskevassa tiedonannossa komissio on ennakoinut puiteohjelman radikaalia uudistamista ja

volyymin kasvattamista. Koska kaikki nämä kysymykset ovat vielä auki, valiokunta pitää enenaikaisena ottaa täsmällistä kantaa hallinnolliseen järjestelyyn. Valiokunta pitää tärkeänä, että perustutkimukselle osoitettavan yhteisötason tuen hallinnollista järjestämistä koskevat eri vaihtoehdot selvitetään jatkovalmisteluissa.

Valiokunta toteaa, että yksittäisten rahoituspäästösten tulee perustua puhtaasti tieteellisiin kriteereihin. Valiokunta kuitenkin korostaa, että rahoituksen suuntaamista — esimerkiksi painopistealueet — koskevan päätöksenteon tulee pohjautua poliittiseen harkintaan unionissa eli poliittisella päätöksenteolla tulee voida suunnata rahoitusta unionin näkökulmasta tarpeellisille sektoreille.

Valiokunta ottaa asiaan yksityiskohtaisemmin kantaa myöhemmin, kun komissio antaa uuden tiedonannon.

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta ehdottaa,

että suuri valiokunta ottaa huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Helsingissä 1 päivänä huhtikuuta 2004

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Kaarina Dromberg /kok
vpj. Säte Tahvanainen /sd
jäs. Esko Ahonen /kesk
Tuomo Hänninen /kesk
Rauno Kettunen /kesk
Minna Lintonen /sd
Mikaela Nylander /r

Kirsi Ojansuu /vihr
Aila Paloniemi /kesk
Marja Tiura /kok
Jutta Urpilainen /sd
Unto Valpas /vas
vjäs. Minna Sirnö /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.